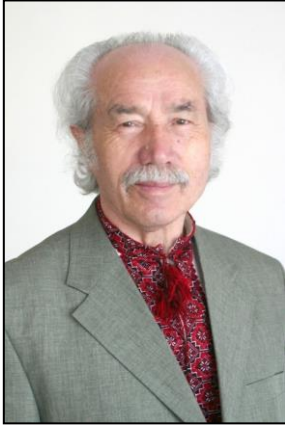

ПАМ'ЯТЬ

ЖИВЕ СВІТЛА ПАМ'ЯТЬ

Важко писати про людину, яку ти добре знав, з якою упродовж десятиліть спілкувався, що пішла, як кажуть, за межу життя. Огортає душу сум, з'являються докори сумління, що ти не встиг чогось їй сказати, не привітав зі святами, чи просто не поцікавився, як живеться, над чим працює, що планує. Я багато не встигла до того трагічного дня 12 червня 2015 року, коли зупинилося серце Василя Марка.

Василь Петрович Марко залишається в моїй пам'яті вродженим інтелігентом, доброю порядною людиною, завжди готовою поради, підтримати, допомогти, заспокоїти. Восстаннє він зателефонував мені на початку квітня 2015 року. На той час через непродуманий владною законом про пенсійне забезпечення наукових працівників В. Марко написав заяву на звільнення з роботи. Мав багаторічні проблеми із здоров'ям, почувався погано. Я намагалася переконати його, що він потрібен студентам, що, певно, не зможе без праці в університеті, а, відпочивши влітку у рідному Руському Полі, оздоровиться і зможе продовжити займатися своєю улюбленою викладацькою і науковою роботою.

Згадую перше знайомство з Василем Петровичем, тоді аспірантом кафедри української літератури Ужгородського університету. Він завершував дисертацію «Проблеми героя в творчості Михайла Стельмаха». За його плечима було шістнадцятирічне вчителювання у восьмирічці села Дулова, згодом посада заступника директора Тячівської заочної районної школи. Тоді, спілкуючись із молодим учителем, дивувалася його енергійності, чутливості до художнього слова, а ще вмінням тактовно сперечатися, переконувати опонента чи співрозмовника, схилити на свій бік відповідними аргументами. Про художнє відкриття, творчий успіх письменника чи літературознавця говорив так захоплено, емоційно, що мимоволі складалося враження, що то його власне досягнення.

Як науковець Василь Марко сформувався у Кіровоградському державному педагогічному університеті ім. В. Винниченка, де працював з 1975 року. Тут підготував і захистив докторську дисертацію «Художня концепція людини і стиль: закономірності взаємодії». У творчому доробку вченого монографії «Художній світ Михайла Стельмаха» (1982), «У вимірах стилю»

(1984), «Окрилені ідеалом» (1985), «Основа творчих шукань» (1987), «Анатолій Мороз». Нарис творчості» (1988), «...І вічна тайна слова. Аналіз великого епічного твору» (1990) (співавтори Г. Клочек, В. Панченко, О. Поляруш, С. Барабаш), «Теорія літератури» (1998), «Стежки до тайни слова» (2007), методичний посібник «Основи аналізу літературного твору» (1999, 2003), навчальний посібник «Аналіз художнього твору» (2013). Працював над посібником «Вступ до літературознавства».

Зроблене Василем Марком – належний внесок у вітчизняне літературознавство. Праці вченого відзначаються новизною осмислення нових і давно відомих творів, широким історико-літературним контекстом. Він успішно послуговувався порівняльно-історичним методом. У статті «Проблема проступку і кари в українській драматургії: перегук часів» вчений порівнює вершинні твори української літератури: трагедію І. Карпенка-Карого «Сава Чалий» з п'єсами В. Винниченка «Гріх» і М. Куліша «Патетична соната». Ці твори об'єднує філософсько-концептуальна проблема «людина і час», до того ж в основі кожного – моральний конфлікт, який обертається навколо актуальних питань «свобода і обов'язок», «вибір і відповідальність», «проступок і кара». Шляхом порівняння Василь Марко вдало простежує динаміку художньо-концептуальних пошуків видатних українських драматургів.

Зразки порівняльно-історичного методу в літературознавстві знаходимо в методичному посібнику «Стежки до тайни слова». Значний інтерес представляє стаття В. Марка «Новели М. Коцюбинського «Невідомий» і М. Хвильового «Я (Романтика)». Порівняльно-історичний метод дав можливість дослідникові побачити типологічну близькість творів письменників і відмінності між ними. Василь Марко вважав, що творчість кожного письменника доцільно розглядати в контексті художньої літератури. Широкий контекст бачимо у статтях вченого про Т. Шевченка, М. Коцюбинського, М. Хвильового, В. Винниченка.

Розглядаючи художні твори, В. Марко завжди намагався порушити складні проблеми теорії літератури, зокрема, художнього методу, жанру, стилю, традицій і новаторства. Він вважав, що для об'єктивних оцінок художніх явищ і постатей необхідно зняти ідеологічні нашарування, відмовитися від примітивного спрощеного розуміння реалізму, абсолютизації його місця у літературі; упередженого ставлення до різних течій модернізму. Вчений часто звертався до дискусійних питань теорії літератури, творів, які важко аналізувати як учням, так і студентам.

Протягом тривалого часу Василь Марко вивчав питання художньої концепції людини, зокрема такі її

складові, як естетичний ідеал, розуміння письменником соціальних і біологічних особливостей людини, вибір героїв і засобів їх зображення, проблеми історизму і героїзму, людина і суспільство, людина і час, людина і природа.

Він зосереджував увагу на знакових постатях нашого письменства. Об'єктом аналітичної уваги Василя Марка були письменники XIX, XX, і XXI століть. Серед них Т. Шевченко, І. Франко, Панас Мирний, І. Нечуй-Левицький, Г. Квітка-Основ'яненко, М. Коцюбинський, В. Стефаник, В. Винниченко, М. Хвильовий, О. Гончар, В. Земляк, Гр. Тютюнник, В. Яворівський, Є. Маланюк, М. Куліш, П. Загребельний, Д. Павличко. Значний інтерес становлять статті В. Марка, опубліковані в польських виданнях «Жанрово-стильові тенденції і діалектика жанротворення» (2000), «Дмитро Павличко – у новій іпостасі» (2000). Долі митців і їх героїв В. Марко пропускав через своє серце, тому його статті цікаво читати, в них пульсує жива, свіжа думка. Науковий і водночас емоційний стиль викладу тексту активізує думку, постійно тримає увагу.

Цікаві текстобіографії, створені людиною, яка добре орієнтується в літературному просторі, знає літературний процес, має високо розвинене наукове і художнє чуття, здатна глибоко проникнути у таємниці творчості, чутлива до таланту й мистецької форми, уміє розкодувати художній текст, представлені у книзі В. Марка «Стежки до таїни слова». Статті, розміщені в цьому посібнику, різножанрові, написані в різний час. У них розглядаються важливі теоретичні засади аналізу художнього тексту, аналізуються твори різних напрямів і жанрів. Загальнотеоретичні міркування й аналіз конкретних творів у статтях В. Марка завжди ідуть поруч. В. Марко рекомендує послуговуватися такими видами аналізу, як соціологічний, психологічний, естетичний, формальний, психоаналітичний і гендерний. Студії В. Марка привертають увагу новизною осмислення творів і широким історико-літературним контекстом. Вчений вважав, що вдале розкодування тексту – найвища нагорода дослідникові за аналітичні зусилля. Розкодування таїни слова ґрунтується на знанні теоретичних операцій, здібностях дослідника, його здатності відчувати текст у найскладніших складових.

Методам аналізу художніх творів В. Марко присвятив посібник «Аналіз художнього твору», де розміщено теоретичний і прикладний матеріал, конкретні аналітичні розвідки про творчість відомих українських письменників. Посібником уже користуються студенти і викладачі філологічних факультетів.

Творчий профіль В. Марка був би неповним, якби ми не згадали його досліджень про літературу Закарпаття, яка ніколи не переставала бути предметом наукових інтересів ученого і просто його душевного настрою, так би мовити, сентиментом. Учений постійно вводив наших краян-письменників, як це постійно

робив наш земляк О. Мищанич, у загальноукраїнській культурний простір. Прикметні з цього погляду статті про творчість М. Томчанина, І. Чендея, В. Басараба, П. Скунця, Ю. Керекеша, С. Жупанина, Д. Кешелю, Ю. Балегу.

До вивчення творчості наших краян В. Марко залучав і студентів та аспірантів Кіровоградського педагогічного університету. У 2007 році його аспірантка О. Козій захистила кандидатську дисертацію «Повісті і романи І. Чендея: неореалістичний дискурс».

В. Марко постійно підтримував зв'язки з кафедрою української літератури нашого університету. З вдячністю згадував своїх викладачів М. Яська, М. Плісецького, В. Микитася, які відкрили йому таємницю і красу художнього слова, спецкурси про поезію і прозу І. Франка, які проводив професор Петро Петрович Пономарьов. У його особі мав зразкового наставника. З кафедри української літератури Ужгородського державного університету почався інтерес студента В. Марка до концептуальності та естетики слова.

Живучи далеко від рідних місць, В. Марко постійно цікавився життям кафедри української літератури нашого університету, її планами, науковими здобутками. Брав активну участь у підготовці наукових кадрів, опонуючи дисертації, рецензуючи наукові праці. Був опонентом дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук «Творчість Петра Скунця: проблематика та художня еволюція» Олександри Ігнатович. Рецензував монографію проф. В. Барчан «Творчість Теодосія Осьмачки в контексті стильових та філософських вимірів XX століття», майже кожен книжку Ю. Балегу. Я вдячна В. Маркові за рецензії рукописів моїх підручників «Основи літературознавства» та «Теорія літератури і основи естетики».

В. Марко завжди був настроєний на добро і освітлений ним. Він щиро радів чужим досягненням, не забував привітати з днем народження, кожними святами, тим паче, з появою книжки, проінформувати про нові літературознавчі видання і надіслати те, що нас цікавило.

Кожного літа під час відпустки навідувався він до свого родинного гнізда у село Руське Поле. Тут могили батьків Марії та Петра Марків. Серед близьких людей і карпатської природи відпочивав душею, набирался сил для навчальної і наукової роботи в університеті і, звичайно, писав рецензії, статті.

Василь Марко любив сонце і свій переїзд із Закарпаття в степовий Кіровоград пояснював тим, що там багато сонця. І сам він був сонячною людиною, справжнім ученим, лицарем літературознавчої науки.

12 червня 2015 року попрощалося з ним сонце і зігріта ним квітуча природа. А в нашій пам'яті зостається його світла сонячна посмішка. Тепер, коли душа Василя Петровича перейшла в інший вимір, за нього говорять його книги. У них – його добре лагідне серце і світла пам'ять.

*Надія Ференц,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури*

Одержано 11.02.2017 р.